

L'obra xamosa

Isabel Bueno Mantes, regidora a l'Ajuntament de Girona el 31 de desembre del 1937

Text > GEMMA BUSQUETS ROS

Fotos > ARXIU DE JOAN PACHECO BUENO

El 1939 tenia trenta-cinc anys. «Era guapa fins i tot sense riure.» Ho recorda el fill, Joan Pacheco, en els seus records d'exili, els d'un nen de vuit anys, d'una

mare jovial, una obrera de la Grober, xamosa i decidida, i que, com totes les dones de postguerra, no va tenir més remei que tirar endavant amb un optimisme dibuixat, un vitalisme que va acabar empeltant als fills. L'àvia materna, Josefa, sempre deia que el seu cognom era *Amantes*, i que algun funcionari, a l'hora d'inscriure-la oficialment en els registres, li havia manllevat la A per convertir-lo en un cognom —i, per tant, en una dona— més decent. Com si amb el llinatge també s'heretés la rectitud; els valors implícits en els patronímics. Isabel Bueno Mantes, nascuda el 1904 a Sant Andreu del Palomar, a Barcelona, treballava a La Fàbrica, tal com es coneix la Grober a Girona, amb la seva germana Josefina. Va ser en l'entorn obrer, entre les bobines tèxtils, on va conèixer el marit, Àngel Pacheco Soler. Era un extremeny de Badajoz que havia après l'ofici de teixidor a Sabadell. La bellesa serena de l'obra xamosa va quedar encapsulada en el temps pel fotògraf Josep Jou, en un retrat acompanyada d'Àngel Pacheco, encara promès o ja marit, que es conserva a l'àlbum familiar; una fotografia ovalada, com si s'hagués pensat per dur sempre penjada al pit, al cor. Engalanats tots dos, l'elegància obrera sobresurt quan ell es nua una corbata, amb camisa blanca i americana, i ella destaca del seu coll un penjoll, una joia modesta però brillant; una estrella. Quan es queda embarassada, la Isabel deixa la fàbrica. Toca fer de mare i de mestressa de

casa. La nena naixerà morta. Vindran, però, dos fills més, en Joan i l'Enric. La família viurà a la part baixa del carrer d'Enderrocades de Girona, a la cantonada amb el carrer del Carme.

En els records del fill gran, Joan, no hi ha constància de la militància de la mare. Només que a finals del gener del 1939, quan tot estava perdut, a la casa del carrer d'Enderrocades hi havia por i inquietud. La tia Josefina volia anar a casa l'àvia, que vivia a Santa Cristina d'Aro. La Isabel i l'Àngel miren cap al nord, cap a la frontera. A mitjan 1937, l'Àngel Pacheco es va allistar i, al final de la guerra, va servir a la República fent tasques de carrabiner a la rereguarda. I què feia la mare, aquella dona que el fill gran recorda animosa, cantant cançons davant dels menuts, per espantar el patiment que es cova de nit, a l'interior?

El 31 de desembre del 1937, mentre Àngel Pacheco era amb el fusell al front d'Aragó, Isabel Bueno va entrar al consistori de Girona en representació del PSUC. En la informació local publicada pel diari *Front* el 3 de gener del 1938, s'explica que en el ple municipal anterior varen prendre possessió del càrrec «els nous consellers de la ciutat, Pere Canals, secretari general de la comarca del Gironès, i Isabel Bueno», que varen substituir Pere Cervera i Angelina Compte, «els quals, reclamats per altres afers de partit, han hagut d'absentar-se temporalment de Girona».

El 2 de gener del 1941, el nom d'Isabel Bueno Mantes apareix publicat en el *Boletín Oficial del Estado* (BOE) jun-

>> Isabel Bueno.

tament amb una llista de milers, entre els quals hi ha el de la seva companya de partit i a qui substitueix a l'Ajuntament, Angelina Compte. Són els noms que formaran el paisatge humà de l'exili republicà; noms que el Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques de Barcelona declara en rebel·lia. El 25 de setembre del 1941, la família Pacheco és a Carcassona. Els dos fills s'hi retraten amb aire pinxo, sobretot el petit, l'Enric, i la imatge servirà de portada per al llibre *Demà tindrem sort*, en el qual Joan Pacheco ha recollit les seves vivències d'exili i de guerra mitjançant la ploma de l'escriptora Núria Martí Constans. La fotografia, que emana innocència i felicitat, s'envia als avis, com a mostra d'estima, tot i la duresa de la distància: una imatge és una prova de vida que es guarda com un tresor.

Un any abans, amb data del 10 d'octubre del 1940, els funcionaris encarregats de la repressió i de «depurar responsabilitats» fan constar que a la veïna Isabel Bueno «no se li coneixen béns ni propietats», i que actualment

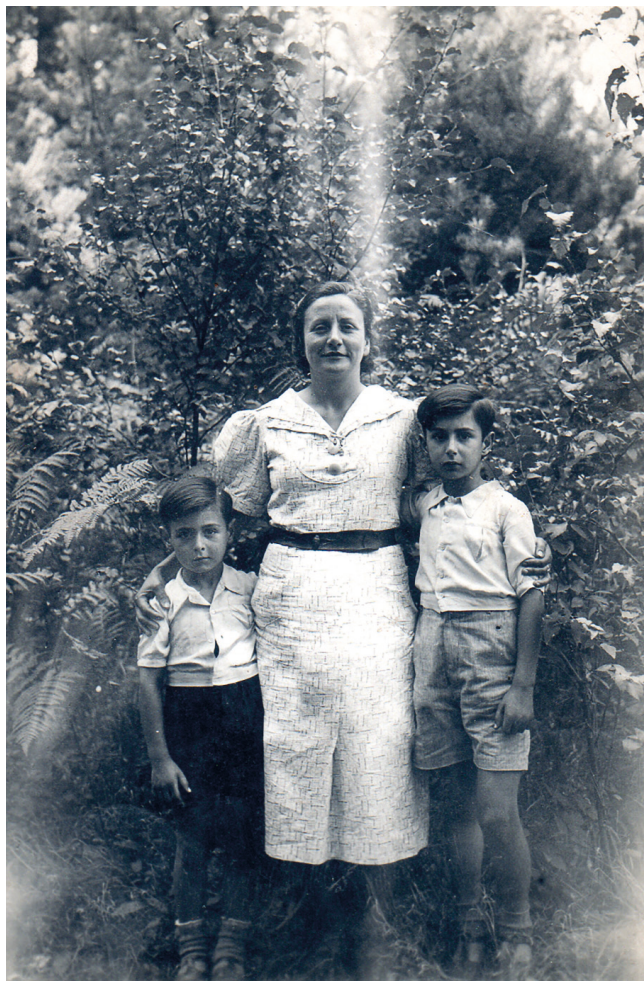

>> Isabel Bueno i Àngel Pacheco Soler.

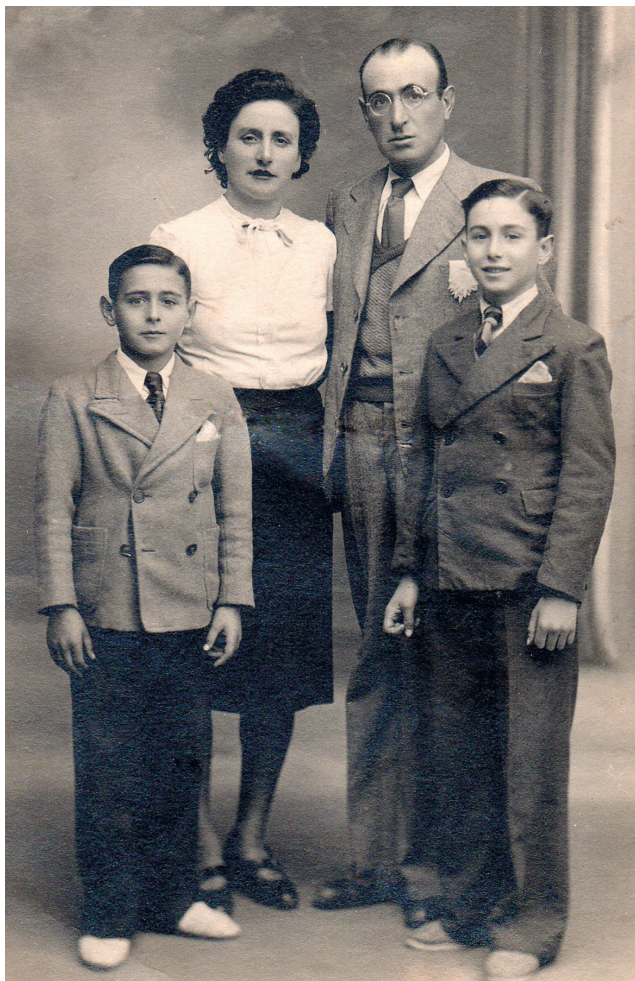
ha fugit a l'estranger. El seu nom apareix amb el de l'alcalde republicà, Pere Cerezo, i vint-i-quatre veïns més de Girona. Una altra vegada, el funcionari, fos per una errata o perquè no acabava d'entendre el cognom, va decidir canviar la A per una O i el va castellanit-

zar; seria més apropiat per a aquells anys foscos que trucaven a la porta. Isabel Bueno Montes apareix en la documentació oficialitzada amb el segell tenebrós de la Falange i les JONS.

Es va morir el 1993 amb noranta anys a Girona.

>> Isabel Bueno i els seus dos fills, Joan i Enric, fotografiats a Montataire.

>> La família Pacheco Bueno, el 1942.